

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Art. III. Vtrum lex naturæ pati possit mutationem, dispensationem, abrogationem, vel derogationem, & interpretationem, vel epijkiam?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

culativa & de ratione practica; ratio enim speculativa versatur circa principia propria, quæ sunt necessaria, & impossibile est aliter esse, unde absque aliquo defectu invenitur veritas in conclusionibus ex illis deductis; ratio verò practica versatur circa contingentia, nimirum circa operationes humanas, quas aliquando contingit impediri: unde lex naturalis; quantum ad hæc principia particularia, non est eadem apud omnes quantum ad rectitudinem & notitiam, sed solum ut in pluribus.

Ad majorem hujus doctrinæ explicationem, querunt hic aliqui, an dari possit ignorantia invincibilis, & excusans à peccato, eorum quæ sunt de lege naturæ. Verùm de hoc sufficienter egimus in dissertatione de probabilitate, art. 7. §. 3. in responsione ad quintam objectionem. Unde ad hunc locum lectorem remittimus, ne eadem hic inutiliter repetamus.

ARTICVLVS III.

Virum lex naturæ pati possit mutationem, dispensationem, abrogationem, vel derogationem. & interpretationem, vel epixiam?

§. I.

Quibusdam præmissis, statuuntur quatuor conclusiones, quibus resolvuntur difficultates propositæ.

44. **N**otandum primò, duplicem posse dari vel concipi mutationem legis; unam propriè dictam, quando lex ipsa mutatur in se, vel quia desinit in se, ut quando ad tempus lata est, quo finito cessat, vel cum de justa fit injusta, vel quia abrogatur à superiore, vel quia restringitur per dispensationem; aliam impropiam & largè sumptam, quando nimirum fit mutatio ex parte materiæ legis, per quam ipsa desinit esse materia legis, & subjacere ejus obligationi: quæ mutatio maximè locum habet in his quæ pendent ab humano consensu & voluntate mutabili, ut in votis, juramentis, matrimoniis, & similibus.

45. Notandum secundò, dispensationem legis differre ab irritatione, abrogatione, derogatione, & interpretatione ejusdem, quòd dispensatio fit quando quis in aliquo casu ab obligatione legis eximitur, aliis ad legem ipsam manentibus obligatis; exempli gratià, infirmus dispensatur à lege jejuniij propter suam infirmitatem, aliis qui sani sunt eà lege obstrictis; irritatio, quando obligatio legis aboletur & aufertur ab aliquo, antequam per eam perfectè obligetur, ut quando vota filiorum impuberum irritantur à parentibus; cum enim nondum annos pubertatis attingerint, nondum perfectè per hujusmodi vota obligantur, ideòque locus est ea à parentibus irritandi. Abrogatio est, quando lex absolute tollitur, seu aboletur, sive per contrariam legem & consuetudinem, sive per desertudinem, ut lex Apostolorum de abstinendo à sanguine & suffocato, quæ jamdudum desit, nec amplius obligat. Interpretatio verò, quando declaratur legem in aliquo casu minimè obligare; sicque communiter dicitur ad dispensationem legis opus esse potestate & jurisdictione; ad interpretationem verò & declarationem, scientià & prudentià.

A Notandum tertio, epixiam ex Philosopho 7. Ethic. 10. esse *legis emendationem, ubi deficit propter universale*. Cum enim lex debeat esse universalis, & legislator singulos casus prævidere non possit, contingit ut in aliquo erret, & tunc utimur epixià, per præsumptam voluntatem legislatoris contra verba legis, eò quòd, si ille adesset, in tali casu non obligaret. Verùm, ut rectè observat Cajetanus 2. 2. quaest. 120. art. 1. duobus modis potest lex deficere in aliquo particulari, negativè scilicet & contrariè. Deficit negativè, quando ita deficit, ut si servetur, nihil mali sequatur: contrariè, quando injustum est illam servare. In secundo tantum casu locum habet epixia, in primo, servanda est lex cum semper præstet custodia legis, quando nihil mali ex ea sequitur. His præmissis, pro resolutione primæ difficultatis in titulo propositæ,

Dico primò, legem naturalem non posse pati mutationem impropiam, seu ex parte materiæ.

Prima pars, quæ est D. Thomæ hic art. 5. facile potest suaderi ex dictis in primo notabili: Nam, ut ibi dicebamus, tunc mutatio legis propriè dicta contingit, quando lex ipsa mutatur in se, vel quia desinit in se, ut quando ad tempus lata est, vel cum de justa fit injusta, vel quia abrogatur à superiori, vel ab illo per dispensationem restringitur; At nullo ex his modis lex naturæ mutationem pati potest, non enim potest per seipsam desinere, quia non est lata ad tempus, sed sine termino. Neque potest de justa fieri injusta, cum nihil præcipiat, quod non sit intrinsicè & ex natura rei bonum; nihil prohibeat, quod non sit intrinsicè & ex natura rei malum; neque enim bonum aut malum facit, sed ostendit. Non potest etiam à Deo abrogari, vel per dispensationem restringi, ut ex infra dicendis constat: Ergo mutationem propriè dictam pati nequit.

Quod verò mutatio impropiæ, & ex parte materiæ, in eam cadere possit, manifestum est; materia enim circa quam lex naturæ versatur, non semper eodem modo se habet, sed interdum variatur, propter aliquas circumstantias occurrentes; unde fit ut illud quod erat de lege naturæ, postea non sit de lege naturæ: v. g. de lege naturæ est, quod depositum sit reddendum, quando res in deposito constituta non petitur in damnum alicujus; sed quia potest contingere quòd petatur in alicujus perniciem, tunc mutatur materia legis depositi, ratione cujus lex ipsa de reddendo deposito impropiè mutatur; nam antea distabat depositum esse reddendum, quando scilicet non considerabatur hæc circumstantia; modò verò contrarium dicitur, ratione talis circumstantiæ. Propterea tamen ratio formalis talis legis non variatur, quia hæc formaliter loquendo non fertur in rem absolute consideratam, sine debitis circumstantiis, sed ut stat sub illis; dicitur enim depositum esse reddendum, non utcumque, sed dum non petitur in perniciem alicujus, & non aliter: hoc autem nunquam variatur, nec variari potest, est enim intrinsicè bonum, sicut colere Deum, & honorare parentes.

Notandum tamen est, quod licet hæc variatio ratione materiæ inveniat in aliquibus præceptis legis naturæ, non tamen in omnibus; sunt enim aliqua, quæ nec ratione materiæ mutari possunt, cum materia illorum per se requisita sit omnino invariabilis, ut patet in præcepto de non mentiendo; mendacium enim adeò intrinsicè malum est, quòd nullà causà, ratione, aut sine

honestari possit, quod non contingit in redditione depositi.

30. Dico secundo, nullam potestatem, neque humanam, neque divinam, posse dispensare proprie in lege naturali, relaxando obligationem, immutatam materiam præcepti; bene tamen improprie, mutando materiam ex qua proximè legis obligatio oriebatur. Ita communiter docent Theologi, paucis exceptis, qui existimant Deum in omnibus, vel saltem in aliquibus Decalogi præceptis, dispensare posse. Pro qua sententia referuntur D. Bonaventura, Scotus, Gabriel, Ocham, Durandus, & alij ex antiquioribus Theologis.

31. Probatur prima pars ratione fundamentali: Duplīciter tantum intelligi potest, quod fiat dispensatio in lege naturæ, primò, manente illicito, ac inhonesto, & naturæ rationali dissono actu in quo dispensatur, mendacio v. g. vel adulterio; secundo, ita quod per dispensationem actus definet esse illicitus, & inhonestus, atque naturæ rationali dissonus: Sed neutro modo fieri potest dispensatio in lege naturæ: Ergo repugnat, ullam potestatem, humanam, vel divinam, proprie & directè dispensare in lege naturæ. Major patet, Minor etiam quoad primam partem videtur manifesta; si enim Deus ita in lege naturali dispensaret, ut homo eliceret aliquem actum, qui non obstante dispensatione maneret illicitus, inhonestus, & naturæ rationali dissonus, dispensaret illum, ut peccaret, & actum intrinsicè malum eliceret, quod infinitè ejus sanctitati repugnat. Probatur verò quantum ad secundam partem, quia præcepta negativa legis naturalis prohibent tantum actiones per se, intrinsicè, & ex natura sua malas, & dissentaneas naturæ rationali, ut mentiri, furari, adulterium committere, falsum testimonium proferre, &c. Sed bonitas aut malitia intrinsicè actus, non pendet ab extrinseca voluntate Dei; sed ex intrinsicè natura objecti, suis omnibus circumstantiis affecti: Ergo sicut Deus efficere non potest, ut quod est ex se tale, manens invariatum quoad omnia, non sit tale, ita nec efficere poterit per dispensationem, ut actus lege naturæ prohibitus, & naturæ rationali dissonus, manens invariatus quoad omnia, non sit inhonestus & moraliter malus, non minùs quam implicat, ut calor, invariatus quoad suam entitatem, fiat connaturalis aquæ.

Quod diximus de præceptis negativis legis naturæ, idem cum proportionem dicendum est de affirmativis, præcepta enim affirmativa legis naturalis, obligant tantum in illis occasionibus, in quibus ommissio actus præcepti esset intrinsicè & per se mala: Ergo hæc ommissio non potest non esse mala, & fieri nequit ut per dispensationem admittatur illi malitia, ita ut actus illi ommissioni oppositus, non sit adhuc moraliter necessarius.

32. Potest insuper eadem pars suaderi ratione quam insinuat S. Thomas infra quæst. 100. art. 8. Præcepta quæ continent ipsum ordinem ad bonum commune, vel ipsum ordinem justitiæ & virtutis, indispensabilia sunt: Sed præcepta Decalogi, quæ, ut articulo præcedenti ostendimus, pertinent ad legem naturalem, continent ipsum ordinem ad bonum commune, ipsumque ordinem justitiæ: Ergo in eis non potest fieri proprie dispensatio. Minor est certa, præcepta enim primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deum, continent ipsum ordinem ad bonum commune & finale,

Tom. III:

A quod est Deus. Præcepta autem secundæ tabulæ, continent ordinem justitiæ inter homines observandæ, ut scilicet nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum. Major verò à D. Thoma sic probatur: Si ponerentur hujusmodi præcepta in aliqua communitate, quod nullus destrueret Rempubicam, neque proderet civitatem hostibus, aut quod nulli fiat indebitum, proculdubio essent omnino indispensabilia, quia nimirum ipsum ordinem ad bonum commune, ipsumque ordinem justitiæ continerent: Ergo præcepta quæ continent ipsum ordinem ad bonum commune, vel ipsum ordinem justitiæ, indispensabilia sunt.

B Secunda verò pars conclusionis, quæ asserit, Deum in præceptis naturalibus improprie dispensare posse, mutando materiam ex qua legis obligatio oriebatur, docetur ibidem à D. Thoma in resp. ad 3. & 2. 2. quæst. 1. 4. art. 2. ad 2. constatque ex dicendis in solutione tertie objectionis. Et in hoc sensu loquuntur plerique Authores, cum dicunt Deum dispensare posse in præceptis naturalibus, scilicet non relaxando obligationem, immutatam materiam præcepti, sed mutando materiam, vel aliquam circumstantiam, ex qua proximè oriebatur obligatio legis. In eodem sensu intelligendum est & explicandum quod scribit D. Bernardus lib. de præcepto & dispensat. non longè ab initio, ubi sic ait: *Necessarium deinde, quod inviolabile nominavi illud, intelligo, quod non ab homine traditum, sed divinitus promulgatum, nisi à Deo qui tradidit, mutari omnino non patitur, ut exempli causa, non occides, non moechaberis, non furum facies, & reliqua illius tabulæ legis scita, quæ est nullam prorsus humanam dispensationem admittant, nec cuiquam hominum ex his aliquo modo solvere aut licenti aut licebit; Dominus tamen horum, quod voluit, & quando voluit, solvit; sive cum ab Hebræis Egyptios spoliari, sive quando Prophetam cum muliere fornicaria misceri voluit.* De quo fuit in solutione tertie objectionis.

D Dico tertio, lex naturalis nunquam potest abrogari, nec illi unquam derogari.

Patet hæc conclusio, tum quia obligatio legis naturalis oritur ex ipsa rerum natura, quæ mutari non potest, tum etiam, quia lumen naturæ, seu synderesis, à qua lex creaturæ procedit, non potest in homine totaliter extinguere, vel aboleri: Ergo neque lex ipsa naturæ abrogari. Unde Augustinus lib. 2. Confess. cap. 5. *Lex tua Domine (per quam intelligit naturalem) scripta est in corde nostro, quam nulla unquam delet iniquitas.* Et Tullius apud Lactantium lib. 1. de Divin. Instit. cap. 8. *Hinc legi (nempe naturali) nec prarogari fas est, nec derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest: nec verò aut per senatū, aut per populum hæc lege liberari possumus.* Per nullam ergo consuetudinē aut defuetudinē legi naturali derogatur, quippe cum consuetudines illi contrariæ debeant dici potius corruptelæ, quàm consuetudines: quo sensu dicebat Augustinus, Christum, cum venit in mundum, non dixisse, *Ego sum consuetudo, sed ego sum veritas*; ex quo præclare infert, consuetudinem contra veritatem inductam, qualis est ea quæ contra jus naturæ pugnat, esse vetustatem erroris. Unde Codice *Cum tanto*, de consuetudine, dicitur quod consuetudo nunquam præscribit contra jus naturale, nimirum, quia jus naturale prævalet positivo humano.

E

XX x ij

XX x ij

55. Dico quartò, simplex interpretatio locum habere potest in lege naturali, non tamen epiixia.

Prima pars patet, cum enim omnia legis naturæ præcepta, non sint æquè nota, & æquè intellectu facilia, quædam ex illis aliqua interpretatione indigent, ad hoc ut verus eorum sensus haberi possit. Exempli gratiã lex naturalis quæ jubet servare secretum, eget aliqua interpretatione, cum illa non obliget in omnicaſu, in eo scilicet in quo custodia secreti noceret Reipublicæ. Similiter in lege naturali prohibente homicidium, explicandum est id non intelligi de occidente cum moderamine inculpatæ tutelæ, vel alia iusta de causa. Et in lege naturali præcipiente restitui alienum, intelligendum est, si fieri possit sine periculo vitæ, vel famæ, quæ majus bonum est; vel sine damno domini, vel alterius; puta si furiosus enfem suum repetat, ad occidendum, vel prodigus pecuniam, ad profundendum.

56. Secunda verò pars probatur breviter contra Cajetanum, Sorum, Navarrum, Covarruviam, & alios, existimantes epiixiam in lege naturali locum habere posse. Epiixia enim, ut supra dicebamus, est legis emendatio ex ea parte quæ deficit propter universale: Sed lex naturæ, neque emendabilis est, neque deficere potest propter universale: Ergo epiixia in eam cadere nequit. Major constat ex dictis in tertio notabili, Minor etiam quoad primam partem manifesta est: cum enim lex naturæ in recta ratione sita sit, deficere non potest. Probatur verò quoad secundam: Quidquid enim præcipit lex naturalis, aut prohibet, non præcipit aut prohibet universaliter, si qui sint casus excipiendi, sed in iis solum casibus, in quibus actus præceptus est necessarius ex natura rei, & actus prohibitus est malus, ac necessario fugiendus. Quare lex naturalis se habet ut lex scripta, quæ omnes casus excipere, quæque idcirco non egeret emendatione epiixiæ. Quod licet non fiat in legibus positivis & scriptis, quæ alioqui in immensum crescerent; fit tamen in lege naturali purè & integrè sumpta, quæ est divina voluntas & ordinatio, denunciata per lumen naturale, de iis omnibus quæ ex natura rei sunt agenda vel non agenda, licita vel illicita &c.

57. Confirmatur: Epiixia est interpretatio mentis legislatoris, quando expressa ab eo haberi non potest; unde si præsens ipse mentem suam explicet, talis mentis expressio à legislatore facta, epiixia non est: At in lege naturali non est opus hac interpretatione, cum ipsa legislatrix ratio, quæ legem tulit, & dictavit, v. g. depositum esse restituendum, dicet illud non esse restituendum, dum petitur in damnum alicujus.

§. II.

Solvuntur objectiones.

58. **O**bjicies primò contra primam conclusionem, homines in multis mutasse legem seu jus naturale, eique derogasse; nam v. g. jure naturali omnia erant communia, & omnes erant liberi, & tamen hominum voluntate introducta est bonorum divisio & proprietas, & aliqui facti sunt servi: Ergo lex naturalis potest pati mutationem.

59. Confirmatur ex Glossa in cap. 17. Ecclesiastici, ubi ait legem naturæ aliquando emendari & corrigi per legem scriptam: Sed hæc correctio veram

A & essentialem mutationem illius arguit: Ergo &c.

Ad objectionem respondeo primò cum D. Thoma hic art. 4. ad 3. communitatem bonorum, sicut & libertatem hominum, non esse de jure naturæ positivè, cum per jus naturale non præscribatur, sed negativè tantum, quia divisionem bonorum aut servitutem non præcipit; quo sensu dicitur homo esse nudus naturaliter, non quòd natura ei præceperit nuditatem, sed quia eum abique vestibus reliquit.

Respondeo secundò, quòd licet omnia bona naturaliter sint communia, & homines omnes naturaliter liberi, & sui ipsorum domini, mutatio tamen quæ illis advenit, per divisionem rerum, & servitutem jure gentium introductam, est tantum extrinseca, nec omnino id quòd de jure naturæ est infringit, cum non obstante illà rerum divisione & servitute, aliquando, videlicet in necessitate extrema, eadem rerum communitas, sicut & in crudelissima tyrannide, libertas hominum redeat, & servitus abrogetur; potest enim pauper extremà inopiã laborans, accipere id quòd sibi primum occurrit, ad subveniendum sibi, & ad conservandam vitam, quam aliàs certò perderet. Unde S. Thomas hic art. 5. ait jus naturæ solum mutari per additionem, non tamen per subtractionem, quasi ipsum jus penitus aboleatur & subtrahatur. Quare Gratianus dist. 5. cap. 1. *Naturale jus (inquit) inter omnia primum obinet tempore & dignitate, caput enim ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, sed immobilis semper permanet.* Et dist. 6. cap. 3. *Naturale jus ab exordio naturalis creaturæ incipiens, ut supra dictum est, manet immobile.*

Ad confirmationem respondet D. Thomas art. citato in resp. ad 1. *quod lex scripta dicitur esse data ad correctionem legis naturalis, vel quia per legem scriptam suppletur est, quod legi naturæ deerat; vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus, quantum ad aliqua corrupta erat intantum, ut existimarent esse bona que naturaliter sunt mala, & talis corruptio correctione indigebat.*

60. **O**bjicies secundò contra secundam conclusionem: Eodem modo se habet Deus ad legem naturalem, sicut Princeps ad positivam; non enim minus legis naturalis conditor est Deus, quàm creatus Princeps humanæ: Ergo non minus potest Deus in lege naturali dispensare, quàm creatus Princeps in positiva.

Confirmatur: Omnia præcepta naturalia in Decalogo contenta, non obligant nisi ex voluntate Dei, quæ potest ad ea non obligare: Ergo Deus in lege naturali dispensare potest.

Confirmatur amplius: Si Deus non posset in præceptis legis naturalis dispensare, necessario vellet aliquid extra se, nempe non occidere, non furari, non mentiri homines: Sed hoc dici nequit, nam alia à se Deus liberè vult: Ergo nec illud.

61. **E**t ad objectionem nego Antecedens, non enim eodem modo se habet Deus ad legem naturalem, quo Princeps ad positivam; nam hic totam vim obligandi legi tribuit, solà suã voluntate, per extrinsecum imperium promulgatã; Deus autem aliquam obligationem ex parte objecti supponit, quam tollere suã voluntate non potest, cum sit essentialis objecto. Unde ad primam confirmationem, nego etiam Antecedens, ea enim quæ sunt legis naturalis, non obligant ex sola voluntate Dei, sed ex necessaria connexionione quam cum recto fine rationis habent.

Ad secundam respondet Conradus, quod *quamvis Deus nihil creatum necessario velit, quoad exercitium actus, tamen aliqua in quibus continetur ordo divinae iustitiae necessario vult quoad specificationem actus ex suppositione. Bene enim scio quod Deus non necessario creavit patrem & filium hominem, nec per consequens necessario dedit filio praecipuum de honoratione patris; sed tamen, si voluit esse patrem & filium, necessario voluit esse filium obligatum ad honorationem parentis &c.*

65. Obijciens tertio: Homicidium, furtum, fornicatio, poligamia, & dissolutio matrimonij, legi & juri naturali repugnant: At Deus in his omnibus dispensare potest, imò & de facto dispensavit; dispensavit enim cum Abraham, ut filium suum interficeret, & immolaret. Item cum Israelitis, ut Aegyptum spoliarent, & vasa aurea & argentea, quae commodatò ab Aegyptiis acceptant, secum abducerent, dispensavit. Jussit quoque Osee Propheta, ut assumeret sibi mulierem fornicariam, & ex ea filios fornicationis susciperet. Demum dispensavit cum Judaeis, ut plures haberent uxores, eisque permisit uxores dimittere, per libellum repudij, & alias ducere, ut constat ex verbis illis Moysis Deuteron. 24. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam in oculis ejus, propter aliquam foeditatem, scribeb libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudij, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino:* Ergo Deus dispensare potest, & de facto saepe in lege & jure naturae dispensavit.

66. Respondeo, concessa Majori, distinguendo Minorem: Deus in his omnibus dispensare potest, imò & de facto dispensavit, dispensatione improprie & largè sumpta, mutando scilicet materiam, ex qua proximè legis obligatio oriebatur, concedo Minorem. Dispensatione proprie & strictè accepta, prout dicit relaxationem obligationis, immutata materiâ praecipui, nego Minorem, & consequentiam; vel distinguendum est consequens, distinctione Minoris. Dicimus ergo Deum in praedictis casibus non dispensasse proprie in lege & jure naturae, sed improprie tantum mutando materiam, & eam per mutationem subtrahendo legi naturali. Nam in primo exemplo, tanquam supremus Dominus vitae & necis omnium, dedit jus Abrahæ in vitam innocentis, vel eo tanquam ministro & executore uti voluit. Lex autem naturalis non prohibet homicidium innocentis in tali casu.

In secundo, tanquam supremus Dominus bonorum omnium, habens in manu sua dominium creaturarum, transfudit dominium Aegyptiorum in Israelitas. Vel tanquam judex supremus punivit Aegyptios hac poenâ, propter crudelitatem commissam in Israelitas, & usum sacrilegum vasorum illorum, quae ad idolorum cultum applicaverant, ut innuit Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 7. *Aegyptij (inquit) erant sacrilegi & iniqui, nam ex auro illo male utentes ad Creatoris injuriam, suis idolis serviebant, & homines peregrinos labore gravato in iustis ac vehementer affligebant.* Vel denique Israelitis reddidit mercedem laborum suorum, quâ fuerant fraudati ab Aegyptiis, ut loquitur scriptura Sa-
Tom. III.

67. A. Quas rationes recenset Philo in libro de vita Moysis, ubi ait spoliium illud Aegyptiorum, triplici titulo à peccato furti excusari, nimirum titulo laboris impensis, titulo injuriae illatae compensandae, & titulo justitiae belli. Primum (inquit) ut diuturni laboris necessariam mercedem reciperent. Deinde, ut pro acceptis tempore quo servierant injuriis, si non pro merito, aliquid tamen damni reponerent. Sive ut bello victores, victos spoliarent bonis, &c.

In tertio casu Deus tanquam supremus dominus corporum, potens efficere per se, quod faciunt mas & femina per mutuum consensum legitimum quoad corporum traditionem, dedit hanc meretricem Osee in uxorem, antequam ad eam accederet, propter mysterium, quod eo facto tunc representabatur, quatenus scilicet ipse Deus debebat in sponsam assumere naturam humanam, quae per peccatum primorum parentum, & innumera alia, seipsam turpiter prostituera, & meretrici infami similem se reddiderat. *Sub omni quercu frondoso tu prosternebaris meretrix, tu fornicata es cum amatoribus alienis, verumtamen revertere.*

C. Alij tamen existimant, verum & legitimum consensum conjugalem inter Oseam & mulierem illam, ante copulam carnalem intercessisse, quia (inquiunt) consensus est causa formalis matrimonij, quae à Deo suppleri nequit. Nec obstat quod talis mulier semper appelletur fornicaria, ideò namque sic appellatur, non quòd tunc esset meretrix, sed quia antea fuerat talis, non enim est insolitum in Scriptura, res interdum retinere denominationem eorum quae antea erant. Eva enim post formationem suam appellata est ab Adam os, *Hoc nunc os ex ossibus meis*, quia ante formationem talis erat. Et serpens à Moysè ex virga ejus productus, non desinit adhuc appellari virga, ut patet ex his verbis Exodi 7. *Devoravit virga Aaron virgas eorum.* Item Eucharistia post consecrationem, non desinit aliquando adhuc appellari panis, quia antea panis erat. Eodem ergo modo haec mulier Osee appellatur fornicaria, quia ante suum cum Osea matrimonium talis erat. Filij verò ex tali matrimonio progenerati, propter matris opprobrium, vocantur filij fornicationum.

D. In quarto casu, qui duas continet partes, alteram de poligamia, alteram de dimissione uxoris, per libellum repudij, dicendum est, Deum tanquam naturae auctorem, cui subjacent matrimonij jura, in ordine ad naturae propagationem & commune bonum totius speciei instituta, & tanquam supremum Dominum corporum, dominium corporis ab una in plures divisisse, quando plures simul habere uxores permisit, & irritasse prioris matrimonij vinculum, dum concessit Judaeis uxores dimittere, per libellum repudij. Unde in utroque casu fuit solum mutatio materiae, non verò stricta legis naturalis dispensatio; quia lex naturalis nunquam obligavit, ut non fieret matrimonium unius cum pluribus, Deo sic disponente de jure & contractu matrimonij, & impediendo incommoda, quae suapte natura ex pluralitate uxorum sequi solent. Similiter lex naturae tantum prohibet repudium uxoris, quando matrimonium manet insolutum; soluto autem matrimonij vinculo, non vetat quod conjuges possint transire ad alias nuptias.

E. Obijciens quartò contra tertiam conclusionem: Per leges civiles derogatur juri naturali, ut con-

stat in legibus usucapionis, & prescriptionis, quæ auferunt à vero domino quod suum est, illudque transferunt in dominium usucapientis; cum tamen sit juris naturalis, ut nullus propriis bonis ab altero spoliatur: Ergo juri naturali per positivum derogari potest.

68. Respondeo, negando Antecedens, nam per leges usucapionis & prescriptionis, non derogatur propriè legi naturali præcipienti quod nullus propriis bonis ab altero spoliatur, sed solum fit mutatio materiæ legi antea subiectæ. Lex enim naturalis prohibet tantum ne retineatur alienum, domino rationabiliter invito: cum verò per leges usucapionis & prescriptionis transferatur dominium bonorum præscriptorum, dominus non est rationabiliter invitus; quia nimirum leges illæ institutæ sunt ad bonum commune tuendum & conservandum, ne scilicet rerum dominia diu incerta maneant, & ne lites interminabiles fiant, & supra numerum multiplicentur.

69. Objicies quintò contra secundam partem quartæ conclusionis: Præceptum negativum furti pertinet ad legem naturalem, cum ad eam omnia præcepta decalogi (excepto præcepto de sanctificatione sabbati) pertineant, ut articulo præcedenti ostensum est: Sed tale præceptum pati potest interpretationem per episcopiam, & dici non obligare in eo casu in quo aliquis à domino invito aliquid accipit in extrema necessitate: Ergo interpretatio per episcopiam locum habere potest in lege naturali.

70. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, cum enim quis declarat per legem illam non furaberis, non esse prohibitum accipere aliquid ab alio, ad vitam in extrema necessitate sustentandam, hæc declaratio non pertinet ad episcopiam, sed est simplex legis interpretatio; quia cum fit aliqua mutatio in objecto vel circumstantiis intrinsicis, propter quam actus definit esse malus, tunc propriè loquendo non est episcopiam, cum non versetur circa materiam à lege comprehensam, sed est declaratio materiæ legis.

§ III.

Corollarium præcedentis doctrinæ.

75. EX dictis colligitur, Deum propriè loquendo in nullo ex præceptis Decalogi dispensare posse, tum quia talia præcepta (ut supra ostendimus) ipsam intentionem legislatoris, scilicet Dei, continent; tum etiam quia id quod eis præcipitur est intrinsecè bonum, qualis est dilectio Dei, & quod per ipsa prohibetur est intrinsecè malum, ut perjurium. Si tamen sit sermo de dispensatione impropiè & late, ut se extendit ad immutationem quæ cessat legis materia, aut lex ipsa, variatione circumstantiarum, & subtractione conditionis requisitæ, Deum dispensare posse in præceptis secundæ tabulæ, non tamen primæ, quia quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ, cum sint contra Deum, ita habent conjunctam malitiam, ut nec variatione alicujus circumstantiæ mutari possit materia sufficiens peccati; fieri enim nequit, ut quod est contra Deum, non sit inordinatum, illicitum, & malum; unde odium Dei, aut cultus idoli, nullâ circumstantiâ, potest fieri bonè aut non malè: quæ verò sunt contra præcepta secundæ tabulæ, cum sint immediatè contra proximum, contra quem aliquid potest fieri licitè auctoritate divinâ, non ita habent con-

71. junctam malitiam, ut variatione alicujus circumstantiæ mutari non possit materia sufficiens peccati; si enim Deus facultatem alicui faciat occidendi hominem, illum absque peccato potest occidere.

Nec obstat adimpletionem voti pertinere ad præcepta primæ tabulæ, & in voto posse dispensari. Respondetur enim cum D. Thoma 2. 2. qu. 88. art. 10. ad 2. quod adimpletio voti, durante voti obligatione, est de lege naturali, & pertinet ad præcepta primæ tabulæ; per dispensationem autem voti, cessat ejus obligatio; sicque non relaxatur præceptum juris naturæ, nec in eo aliquo modo dispensatur; sicut nec quando dispensatur in lege humana, aliquo modo dispensatur in lege naturæ, & mandato divino, præcipiente, ut legi humanæ obediatur; quia per dispensationem fit, ut lex humana, ejusque obligatio cesset in hoc casu. Verba S. Doctoris sunt: *Sicut ex jure naturali, & præcepto divino, tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi vel mandato. Et tamen cum dispensatur in aliqua lege, non fit ut legi humana non obediatur, quod est contra legem naturæ, & mandatum divinum, sed fit, ut hoc quod erat lex non sit in hoc casu: ita etiam auctoritate superioris dispensantis fit, ut hoc quod continebatur sub voto, non contineatur, in quantum determinatur in hoc casu, hoc non esse congruam materiam voti. Et ideo cum Prelatus Ecclesie dispensat in voto, non dispensat in præcepto juris naturalis vel divini, sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humane, que non potuit omnia circumspicere.*

DISPUTATIO IV.

De lege humana.

Ad questionem 95. D. Thomæ.

DUM leges humanæ à naturali ut rivuli à fonte deriventur, merito S. Doctor, postquam egit de lege naturali, statim differit de lege humana, circa quam plures ac celebres occurrunt difficultates & controversiæ, frequentibus articulis discutiendæ, & resolvendæ.

ARTICVLVS I.

An & quid sit lex humana, quibusve conditionibus & qualitatibus gaudeat?

76. Ico primò, præter legem naturalem & divinam, adhuc necessarias esse leges humanas. Ita D. Thomas hic art. 1. ubi legum humanarum necessitatem probat hoc discursu: Protervis & ad vitia pronis, qui verbis facilè moveri non possunt, necessarium fuit, quod per vim & metum ab alio cohiberentur à malo, ut saltem sic malè facere desisterent, & aliis quietam vitam redderent, & ipsi tandem per hujusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur, quod voluntariè facerent quod prius metu implebant, & sic fierent virtuosus: Sed hæc cohibitio cogens metu pœnæ, fit per disciplinam legum humanarum, juxta illud Isidori lib. 5. Etymolog. cap. 20. quod